

**DÖNEMİNİN KADIN ŞAİRLERİNDEN SULTAN İKİNCİ
ABDÜLHAMİD'E CÜLÛSİYYELER
CULUSİYYES TO SULTAN ABDULHAMID II THAT WRITTEN BY
HIS PERIOD'S WOMEN POETS**

Mustafa Sefa ÇAKIR*

Öz

Şairler ve sultanlar arasında bir ilişki hep olagelmıştır. Sultanlar isimlerinin şairlerle dilden dile dolaşmasını isterken şairler de çeşitli açılardan himaye edilmek arzusuyla devlet adamlarına kasideler sunmuşlardır. Bunun bir tezahürü olarak II. Abdülhamid için de medhiyeler yazılmış ve bu şairlerin bir kısmı dönemin gazetelerinden Hanımlara Mahsus Gazete'de yayımlanmıştır.

Muhaliif rüzgârların bolca estiği bir ortamda II. Abdülhamid taraftarı bir yayın seyri izleyen Hanımlara Mahsus Gazete, sultanın cülûs yıldönümüne denk gelen günlerde ilk sayfası Osmanlı arması ile çıkmış ve kadın şairlerin onun için yazdığı cülûsiyyelere yer vermiştir. Bu cülûsiyyelerde kadın şairler II. Abdülhamid için hayır dualar etmişler ve onun döneminde yaşıyor olmaktan duydukları mutluluğu dile getirmişlerdir. Padişahın adaleti, merhameti ve ilme verdiği önem üzerinde durmuşlar ve kızların onun devrinde okuyabildiklerini hatta kendilerinin onun sayesinde yazabildiklerini söylemişlerdir.

Fatma Aliye, Emine Semiye, Yaşar Nezihe, Nigar Hanım gibi döneminin birçok aydın ismine zemin hazırlayan Hanımlara Mahsus Gazete 1895-1908 yılları arasında yayın faaliyetini kesintisiz sürdürmüştür ve II. Meşrutiyet sonrası yayın hayatı sona ermiştir. Gazete yayınladığı cülûsiyyelerle yüzyıllardır süren bir geleneği devam ettirmiş, divan şiirinin bu son demlerinde kadim zamanlardan bir sedayı kubbemize bırakmıştır. Gazetede bu şiirler Abdülhamid dönemine ışık tutması ve devrinin, özellikle kadın edebiyatçılarının ona bakış açılarını sunması açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Abdülhamid, Cülûsiyye, Hanımlara Mahsus Gazete, Kadın Şairler, Klasik Şiir.

Abstract

There has always been a relationship between the poets and sultans. While the Sultans wanted to use their poems with their poems, poets presented their poems to the statesmen with the desire to be protected from various angles. As a result of this effort, poems were written for Abdulhamid II. The newspapers of the period Hanımlara Mahsus Gazete did not remain indifferent to the sultan, was followed by a broadcast of supporters of Abdulhamid II in an atmosphere where dissident winds blown abundantly.

Hanımlara Mahsus Gazete, II. Abdulhamid's culus anniversary, the first page of the Ottoman coat of arms with the inscription of women's poets wrote for the Abdulhamid has given place. In these

* Arş. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-5159-7340, mscakir@cumhuriyet.edu.tr.

Gönderim Tarihi: 17.06.2019
Kabul Tarihi: 19.07.2019

culusiyyes, women poets prayed for her and expressed their happiness for her time. They emphasized the sultan's justice, compassion, and importance to knitting, and said that the girls could read in his time and even write thanks to him.

Fatma Aliye, Emine Semiye, Yasar Nezihe, Nigar Hanim, who prepared the ground for many of the intellectuals of the period such as Hanımlara Mahsus Gazete continued its uninterrupted broadcasting between 1895-1908 and its broadcasting life after the Constitutional Monarchy II ended. The newspaper continued its centuries-long tradition with its culusiyyes, which left a dome of the ancient times of the divan poetry. In addition, these poems in the newspaper are important in terms of shedding light on the period of Abdulhamid and for presenting the perspectives of her period especially to women writers. •

Keywords

Abdulhamid, Culusiyye, Hanımlara Mahsus Gazete, Women Poets, Classical Poetry.

GİRİŞ

Edebiyatla hayat arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Günlük hayattan, siyasî ve sosyal ortamdan bağımsız bir edebiyat düşünemeyiz. Bu nedenle her edebî ürün ortaya konulduğu dönemle ilgili bize ipuçları vermektedir. Doğrudan bir tarihî kaynak hüviyetinde olmasa bile her şiir kaleme alındığı zaman diliminden izler taşır. Şiirin tarih için tam bir kaynak olamayışı, şairin akılla hareket etmesinin yanında duygularıyla hareket etmesiyle de ilgilidir. Özellikle tarihî-siyasî şahsiyetler hakkında aşırı yüceltmeler ve hücumlar söz konusu olabilmektedir. Bu şahsiyetlerden birisi de Sultan II. Abdülhamid'dir.

Abdülhamid Han yaşadığı dönemde ve sonrasında çokça tartışılmış, üzerinde birbirinin tam zıddı ithamlara ve ifadelere maruz bırakılmıştır. O, "Ulu Hakan" olmakla "Kızıl Sultan" olmak arasında çekiştirilip durmuştur. Çökmekte olan bir imparatorluğun son padişahlarından biri olarak doğrularıyla ve yanlışlarıyla konuşulmuş, konuşulmaya da devam etmektedir.

Sultan II. Abdülhamid'in Hayatı

Sultan Abülmecid'in ikinci oğlu olarak 22 Eylül 1842'de, Çırağan Sarayı'nda dünyaya gelmiştir. Annesi Tirimüjgan Hanım, o küçük yaşta hayatını kaybedince yetiştirilmesi için Perestü Hanım'a verilmiştir. Şehzadelerin genelinde olduğu gibi o da iyi bir eğitimden geçirilmiş, birçok hocadan dersler almıştır. Farsça, Arapça, Fransızca gibi dil eğitimleri, edebiyat, tarih, musiki, ekonomi, politika, süvarilik vb. yanında ayrıca iyi derecede marangozluk kabiliyetine erişmiştir (Doğan 2018: 26).

18 yaşına geldiğinde babasını kaybetmiştir. Babası Abülmecid'in yerine amcası Abdülaziz tahta oturmuş ve Abdülhamid saraydan uzaklaştırılmıştır. Bu süreçte daha özgür bir ortamda hayatını sürdürmüş, Maslak çiftliğinde toprak işleriyle meşgul olmuştur. Amcasına Mısır ve Avrupa ziyaretlerinde eşlik etmiştir. Amcasının ölümünün ardından tahta ağabeyi Murad geçmiş, ancak rahatsızlığı sebebiyle üç ay kadar kalabilmiştir. Abdülhamid, Midhat Paşa ve arkadaşlarıyla anlaşarak 31 Ağustos 1876'da, 34 yaşında iken 34. padişah ve 27. Osmanlı halifesi olarak tahta geçmiştir.

Abdülhamid, tahta oturduktan sonra kısa bir süre içinde halkın ve ordunun gönlünü kazandı. 23 Aralık 1876'da Osmanlı'nın ilk anayasası Kanun-ı Esasi ilan edildi. Anayasa gereğince üç ay içinde seçimler yapılarak 19 Mart 1877'de de meclis padişah tarafından açıldı. Döneminde devlet savaşlar ve işgallerle oldukça güçsüz duruma düşse de Abdülhamid mücadeleyi elden bırakmadı. Toparlanmak için zamana ihtiyaç olduğunu düşünerek daima idareli davrandı, sarayın masraflarını kısıtı, önceki padişahlardan devraldığı borçları temizlemeye öncelik verdi. Başarılı bir dış politika sergiledi. Panislamist tavrıyla emperyalist devletlere meydan okudu.

Devleti iktisaden kalkındıracak reformları önemsemi. Eğitimle ilgili çok ciddi gelişmelere öncülük etti. Medreselerin yeni usullerle eğitim veren okullara dönüştürülmesine hız verildi. Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise Mektebi, Hendese-i Mülkiye, Darü'l-Muallimin-i Aliyye, Maliye Mektebi, Ticaret Mektebi, fen ve edebiyat fakültelerinden oluşan Darülfünun onun döneminde açılan eğitim kurumlarından. Ayrıca ticaret, ziraat ve sanayi odalarını açmıştır.

Yaptığı ve yapmayı planladığı ve bütün çökmekte olan bir imparatorluğun ömrünü uzatma çabalarına rağmen 31 Mart Vakası'na sebep olmak, dini kitapları tahrif, devlet

hazinesini israf gibi bahanelerle hal' fetvası düzenlenip meclisten geçirildi ve 33 yıllık saltanatının ardından tahttan indirilerek Selanik'e sürüldü. Üç sene kadar orada kalmasının ardından 1912'de Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. 10 Şubat 1918 Pazar günü vefat etti, vefatının ertesi günü de büyük bir törenle II. Mahmud Türbesi'ne defnedildi (Küçük 1988: 223).

Sultan II. Abdülhamid Dönemi Edebî Ortam

Toplumsal hayatta yenileşme arayışlarının ve değişimlerin yaşandığı bu yüzyılda edebiyat da payına düşeni almıştır. Batıdan etkilenme akımına karşı Encümen-i Şuârâ gibi birliktelikler meydana gelmişse de etkisi belli bir çerçevede olmuştur. 19. yüzyıla gelene kadar Osmanlı padişahlarının çoğunun şiir ve edebiyatla ilgilenmesi ancak III. Selim dışında bu yüzyılda şiirle ilgilenen padişahın olmaması da saray ve edebiyat ilişkisi bağlamında önemli bir göstergedir (Mengi 2012: 258).

Meclis-i Mebusan'ın açıldıktan bir yıl kadar sonra Abdülhamid tarafından çeşitli gerekçelerle kapatılması ve bundan sonraki süreçte onun baskın bir şekilde yönetimi eline alması bu dönem edebiyatına olumlu veya olumsuz birçok tesirde bulunmuştur. İkinci meşrutiyete kadar süren hükümetle, siyasetle, idarecilerle ilgili eleştirileri yasaklayıcı tavır toplum için edebiyat anlayışı yerine edebiyat için edebiyat saikiyle hareketi zorunlu kılmıştır. (Okay 2005: 129) Benzer bir durum gazeteler için de geçerlidir. *"II. Abdülhamid Han dönemi gazetelerinde siyasi konular ön planda olmadığı için edebiyatın farklı türlerinin gazete sütunlarını doldurduğu da görülmektedir. Gazeteler üzerindeki Matbuat yasalarının baskısı o dönemki basın faaliyetlerini olumlu diyeceğimiz şekilde etkilemiştir. Gazeteciler siyasette harcayacakları emeği aslı işlerine yönelttikleri için dönemin gazetelerinin her biri bir okul vazifesi görmüştür."* (Gülmez 2013: 441)

M. Kayahan Özgül, "Devr-i Hamîdî Matbûatına Tersten Bakmak" başlıklı yazısında Abdülhamid devri basınının yalnızca istibdatla anılmasına itirazlarını beyan eder. Aynı dönemde Avrupa'da da benzer uygulamaların olduğunu, bizdeki Matbuat Nizamnamesi'nin Fransa'dan uyarlandığını, Abdülhamid'in basına sansür uygulamak için herhangi bir kanun veya nizamname yayınlamadığını ve kendinden önce de uygulanan kısıtlamaların devam ettiğini belirtir. Bir baskı hissedenlerin sultanı devirmek, iktidarı değiştirmek hevesinde olan ihtilalci, illegal Jöntürkler ve onların gazetelerinde yazarlar olması doğaldır. Özgül, meseleyi uzunca aldıktan sonra şu cümlelerle bitirir:

"Sultan Abdülhamid devri basını, zorlu şartların getirdiği kısıtlamalar yüzünden, ümit edilen kadar büyük bir hürriyet içinde faaliyet gösterememiş olsa da bu durum, gazete ve dergi neşriyatının gelişmesine, Osmanlı toprağının dört bucağında ve Avrupa'da pek çok periyodüğün çıkarılmasına mani olamamış; bütün XIX. asrın en parlak şiirleri ve en çarpıcı tahkiyeli eserleri, sansürün en sıkı olduğu devrede verilmiştir. Mevcut hâli -tarihi şartlar yerine- modern zamanların basın anlayışıyla kavramaya çalışanlar yüzünden, Sultan Hamid devri matbûat tarihinin henüz tarafsız bir değerlendirmesi yapılamamıştır vesselâm!" (2013: 127)

Bu döneme şüphesiz Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit ve Samipaşazade Sezai gibi Tanzimat'ın ikinci kuşağına mensup isimler damgasını vurmuştur. Recaizade ve Muallim Naci arasındaki tartışmalar ve yenilikçi isimlerin Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanarak Edebiyat-ı Cedîde'yi meydana getirmesi de dönem için zikredilmesi gerekli konulardandır. Bu birliktelik her ne kadar beş sene kadar sürüp dağılmış olsa da edebî gelenekten kopuş ve batılı tarzın şiirimize girmesi anlamında büyük rol oynamıştır.

Abdülhamid, kültürel çalışmalar noktasında bir atılım gerçekleştirmiştir. Açtığı okulların yanı sıra Müze-yi Hümayun, Askerî Müze, Bayezid Kütüphanesi-i Umumisi, Yıldız Arşivi ve

Kütüphanesi gibi bazı kurumları da topluma kazandırmıştır. İmparatorluk içindeki vakıf kütüphanelerinin kitap mevcudunu tespit eden ilk kataloglar da onun döneminde yapılmıştır.

Abdülhamid döneminde edebî dergilerin yanı sıra kadın, çocuk ve aile dergisi özelliği taşıyan birçok dergi de çıkmıştır. Ayine, Aile, İnsaniyet, Hanımlar, Şükûfezâr, Mürüvvet bu gazetelerden bazılarıdır. Bu gazetelerle aynı dönemde çıkan bir başka gazete ki aralarında en uzun süre çıkan gazetedir. *Hanımlara Mahsus Gazete* isimli bu gazete Fatma Aliye Hanım, Nigar Hanım, Fatma Fahrünnisa, Makbule Leman gibi dönemin birçok aydın kadını yazarları arasında buluşturması açısından da önemlidir.

Hanımlara Mahsus Gazete

19 Ağustos 1311 Cumartesi (31 Ağustos 1895) yılında yayınlanmaya başlayan *Hanımlara Mahsus Gazete*, 50. sayıya kadar pazartesi ve perşembe günleri bu sayıdan sonra ise yalnızca perşembe günleri çıkmıştır. (Gürbüz 2001: 1) 12 Haziran 1324 (25 Haziran 1908) tarihine kadar toplam 13 yıl boyunca kesintisiz olarak yayını sürdürmüş ve bu yönüyle Osmanlı'da en uzun süre çıkan kadın gazetesi özelliğini taşımıştır.

Gazetenin imtiyaz sahibi Tarîk Gazetesi başmuharriri İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'dir. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin başyazarlığını sırasıyla Makbule Leman, Nigâr Hanım, Fatma Şadiye, Mustafa Asım, Faik Ali, Talat Ali, Gülistan İsmet yapmıştır. Gazetede edebi eserler veren başlıca hanım yazarlar Nigar Hanım, Fatma Aliye, Emine Semiye, Fatma Fahrünnisa, Gülistan İsmet, Rânâ Binti Saffet, P. Fahriye, Leyla Hanım ve Makbule Leman'dır. Bunlardan Emine Semiye Hanım bir dönem Emine Vahide adını kullanarak da yazmıştır. Mehmet Tahir Bey'in eşi Fatma Şâdiye Hanım ise gazetenin uzunca bir dönem yazı işlerini yönetmiş, edebi eser neşrine pek yönelmemiş, çoğunlukla gazetenin idaresi ve kadın eğitimi konulu yazılar yayınlamıştır. "*Hanımlara Mahsus Gazete'de sıkça yazan erkek yazarlar ise A. Rasime müstearını kullanan Ahmet Rasim, Faik Sabri, Talat Ali, Ali Muzaffer, Mustafa Asım, Avanzâde Mehmet Süleyman'dır. Bunlardan Faik Sabri Bey, yayımlanan ilk yazısında Faika Sabriye imzasını kullandıysa da bunu devam ettirmemiştir.*" (Gece 2014: 3)

Gazetenin ilk sayısında "Tahdîs-i Ni'met-Ta'yîn-i Meslek" başlığı altında çıkış amaçları ve içerikten bahsedilmiştir. Burada ilk önce Abdülhamid Han'a övgüler dizildikten sonra özetle şunlar söylenmiştir; Kadınların tahsil ve terbiyesine mutlak surette ihtiyaç vardır, bir toplum aileden oluşur ve ailede erkek eğitim görüp kadın görmezse o toplum ilerleyemez. Kadın ne kadar bilgili olursa onun yetiştireceği çocuk da o derece iyi terbiye görür. Diğer gazetelerden ayrı olarak sadece hanımlar için çıkacak bir gazeteye de ihtiyaç vardır çünkü diğer gazeteler hanımlara tam anlamıyla hitap edememektedir. Ayrıca kadın şair ve yazarların eserlerinin yayınlanmasına bir zemin hazırlayarak onların kabiliyetlerini gözler önüne sermek amacı bulunmaktadır. Çocuk eğitimi, eşler arası ilişki, sağlık gibi konular işleneceği belirtilmiştir. Ayrıca, Avrupa modasını takip etmek istemesek de uygun gördüğümüz örnekleri ve el işlerini yayınlayacağız denmiştir. "Aşçılığa, çamaşıra ve her türlü ev işlerine dair evâmîr-i mukaddese-i İslamiyye ve âdât-ı milliyeye-yi Osmaniyemize muvafık" konuları da işleyeceklerini yine bu yazıda söylemişlerdir.

Gazete gelirinin yüzde beşinin kimsesiz kızlara gelinlik ve çeyiz parası olarak ayrılacağı gazetenin serlevhasında kaydedilmiştir. Derginin kapsamlı bir içeriği vardır; duyurular, haberler, çeviriler, makale, mektup, roman, şiir vb. Okuyucu mektuplarından derginin çokça okunduğunu, sadece İstanbul değil diğer Osmanlı topraklarının yanında Kafkaslardan ve Fransa'dan da mektuplar gelmiştir (Öztürk 2016: 534).

Abdülhamid döneminde oldukça ilgi gören gazete II. Meşrutiyet sonrası gözden düşmüş

ve yayın hayatına son vermek durumunda kalmıştır. Abdülhamid, gazeteye maddi yardımda bulunduğu gibi yazarlarına şefkat nişanı da vermiştir. Gazete, Abdülhamid'in bu ilgisine karşılıksız kalmamış; daha ilk sayısını onun cülûs yıldönümüne denk getirmiş ve bunu yukarıda bahsi geçen yazıda "cülûs-ı hümâyûn-ı Hazret-i zillullâhîlerine müsâdif olan bu yevm-i mes'ûdda tebriken ve teyemmünen ilk nüshamızı Osmanlıların enzâr-ı rağbetine arz eyledik." diyerek zikretmişlerdir.

Padişahın cülûs yıldönümüne denk gelen sayılarında gazete ilk sayfasına Osmanlı arması koyarak neşredilmiştir. Armanın altında da "Padişahımız Çok Yaşa" yazmaktadır. Böyle sayılarda gazetede padişahın cülûsunu tebrik için yine kadın şairler tarafından yazılan cülûsiyeler yayınlanmıştır.

Cülûsiyye

Cülûs kelimesi, Arapça "c-l-s" kökünden türemiştir ve oturmak anlamına gelmektedir. Padişahların tahta çıktıkları zaman dağıttıkları bahşiş için kullanılan cülûsiyye kelimesi edebî bir terim olarak Osmanlı padişahlarının tahta çıkması üzerine daha çok kasîde ve kıt'a nazım şekilleriyle yazılan eserlerdir. Bu eserler yüzyıllarca manzum olarak kaleme alınmakla beraber Abdülhamid döneminde gazetelerin etkisiyle mensur olarak yazıldığı da görülmüştür (Özcan 1993: 113).

Abdülhamid, cülûs yıldönümlerini önemsemekteydi. "*Osmanlılar'da dinî olaylar dışında yıl dönümü kutlamaları olmamakla birlikte II. Abdülhamid doğum yıl dönümleriyle birlikte cülûs yıl dönümlerine de önem vermiştir. Bu günlerde erkenden Mâbeyn'e çıkan padişah akşama kadar vekillerin, vezirlerin, müşirlerin ve yabancı sefirlerin, akşam da harem halkının ve ailesinin tebriklerini kabul ederdi. Bu münasebetle sarayın bahçesi ve daireleri fener ve bayraklarla donatılır, kapıların üstüne "Padişahımız çok yaşa" yazılı levhalar asılırdı. Gece de eğlence, davet ve ziyafetlerle geçirilirdi.*" (Özcan 1993: 113).

Cülûs çerçevesinde bazı kavramlar gelişmiştir. Bunlara örnek olarak; cülûsun elçiler aracılığıyla komşu devlet hükümdarlarına bildirilmesi için kullanılan 'cülûs tebliği', yeni padişahın cülûsu için dağıttığı bahşiş için kullanılan 'cülûs bahşişi veya cülûs in'âmı', padişahın tahta oturması üzerine devletten maaş alanlara yaptığı zam için kullanılan 'cülûs terakkîsi', yine padişahın tahta oturduğu zaman yaptığı merasimli terfiler için kullanılan 'cülûs çıkması' gibi kavramları söyleyebiliriz.

Sultan II. Abdülhamid'e Cülûsiyyesi Bulunan Kadın Şairler ve Şiirleri

*Hanımlara Mahsus Gazete'*de II. Abdülhamid için şiir kaleme alan 12 hanım şaire rastlamaktayız. Gazetenin farklı zamanlarında şiirleri yayımlanan bu şairler birer eserle Abdülhamid'in cülûsunu tebrik etmiş, onun ve döneminin hakkındaki duygularını dile getirmişlerdir.

*Hanımlara Mahsus Gazete'*nin Abdülhamid'in cülûs yıldönümüne denk gelecek şekilde yayınlanan ilk sayısında ilk şiir Nigar Hanım tarafından kaleme alınmıştır. Şiirin sonunda ismi Nigar binti Osman olarak eklenen bu şaire hanım, döneminin önde gelen isimlerindedir. 1856 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası, uzun yıllar Harbiye'de Almanca öğretmenliği yapan Osman Paşa'dır. Nigar Hanım, güzel sanatlara ilgili bir ailede yetişmiş, Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca ve İtalyanca eğitimi almıştır.

14 yaşında evlenen Nigar Hanım, sıkıntılı bir evlilik sürecinden sonra boşanmış, üç çocukla döndüğü baba evinde de babasını kaybetmesi üzerine maddi sıkıntılarla karşılaşmıştır. Bunun üzerine Sultan Abdülhamid ona on beş altın aylık maaş bağlamıştır. Evinde edebi toplantılar tertip etmiş, dönemin birçok fikir ve sanat adamını ağırlamıştır. Fransız Paul Bourget, Pierre Loti, Romanya Kraliçesi Elizabeth, Macar Türkolog Kunoş, İtalyan Prens Victor

Emanuel ve daha birçok isim bu toplantılara katılanlar arasındadır. Şair, *Alnımın Yazısı* adını verdiği hatıralarında bu ziyaretleri anlatmıştır. Vefatından yirmi yıl sonra açılmasını vasiyet ettiği bu hatıraların bir kısmını oğlu Salih Keramet, 1959 yılında *Hayatımın Hikâyesi* adı altında yayınlamıştır.

Nigar Hanım, 17 Mart 1918 yılında, İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Rumeli Hisarı Kayalar Mezarlığı'ndadır. İstanbul Vali Konağı Caddesi'nde bir sokağa Nigar Hanım Sokağı adı verilmiştir. Geride *Efsûs, Niran, Aks-i Seda, Safahat-ı Kalb, Elhan-ı Vatan, Gırive, Tesir-i Aşk* ve *Sû-i İstimâl* adlı eserlerini bırakmıştır.

Tanburi Cemil Bey tarafından bestelenen,

"Feryâd ki feryâdîma imdâd edecek yok

Efsûs ki gamdan beni âzâd edecek yok"

matla'lı gazeli onun sıkıntılarla geçen ömrünü yansıtmaktadır. Süleyman Nazif, onun nesrini nazmından daha başarılı bulur ve "Nesri nazmına pek çok faik idi. Neşrolunmamış birçok yazılarını gördüm. Temin ederim ki erkekler arasında bu kuvvetle nâsir nâdirdir." der.

Yetiştirdiği ortam her ne kadar batılı bir ortam olsa da o fikirleri ve şiir anlayışı bakımından doğuludur. Ona göre şiir ancak aruzla yazılır. Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Diyorlar ki* adlı eserinde yer alan sözleri onun edebî anlayışını göstermesi açısından önemlidir:

"Benim sevdiğim ve anladığım edebiyat eskiden yani Fuzûlî'den Fikret'e kadar olan edebiyattır. Bugünkü edebiyatı ben tadamıyorum. Belki de yetişemiyorum. Hele hece vezni... Ben şiiri arûz ile anlarım, hece vezniyle olduktan sonra o zaman nesrin ne kabahati var diyorum. Terkîblerin de muhafazası taraftarıyım. Havâssı avâma indirmesinler, avâmı havâsa çıkarsınlar. Yok, eğer yapamıyorlarsa avam için de bir edebiyat olsun." Musiki ile ilgili olarak da: "Hayatımın en güzel zamanı şiir yazdığım anlardır. Sonra da musiki dinlediğim anlar; ben yalnız alafrangayı beğenip alaturkayı sevmeyen ecnebi-perestlerden değilim, ikisi de güzeldir." demiştir (Cunbur 2011: 142).

Nigar Hanım, Abdülhamid için yazdığı ve *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli ilk sayısında yayımlanan bu cülûsiyyede onun adalet, merhamet ve şefkatinden bahsetmiştir. Cihanın o padişahın mislini görmediğini, ona bende olmakla yeryüzü sakinlerinin övündüğünü, yabancıların bile onun adaletinin hayranı olduğunu, ilerleme ve yükselmedeki öncülüğünü ve bunun en büyük delilinin ise kendilerinin yani kadınların yazabilmelerinin onun sayesinde olduğunu belirtir ve ömrü ikbalinin ebedi olması duasıyla şiirini bitirir. Şiir, kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır ve 14 beyittir.

"Şi'r ü inşâdaki iffet-dâr-ı fevka'l-âdesiyle şöhret-şi'âr olan fâzıla-i bî-müdânî 'işmetlü Nigâr Hanımefendi Hazretlerinin tebrik-i cülûs-ı hümayûn-ı hazret-i mülûkâneyi mütezammın tanzîm eyledikleri manzûme-i bed'î adır" şeklinde takdim edilen şiir şöyledir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Görmemiştir kimseler hiçbir zamân

Böyle bir şâh-ı 'adâlet-iqtirân

'Âleme meşmûl rahm u şefkati

Eyliyor dünyâyı lu'fî şâd-mân

Mülkünün i' mârıdır endîşesi
Sa' yiniñ eşmârıdır emn ü emân

Cümle icrâ'âtı dâd u merhamet
Bendegânı cümleten hep kâm-rân

Bir melek-şaşlet melik metbû' umuz
Kim mişâliñ görmemiş çeşm-i cihân

İftihâr eyler bugün sükkân-ı arz
Bende olmaqla o şâha bî-gümân

Ecnebîler 'adliniñ hayrâmıdır
Luţfunuñ dil-sîridir İslâmiyân

Fıtraten meyyâl-i 'ilm u ma' rifet
Olduğı her hâletinden müstebân

Meslek-i fazl u te' allümde o şâh
Virmede her gün büyüklükden nişân

Pişvâmızdır teraqqîde bizim
İ' tilâda muqtedâ-yı bendegân

Eñ büyük burhân ise şu hâlimiz
Kim kadınlar sâyesinde hâme-rân

'Adlini âşârını tavsîf için
Her gece her gün hulâşa her zemân

Bu du' âyı bendesi 'âciz Nigâr
Eyliyor âverde-i kalb u zebân

Ol şeh-i 'âliyi Zât-ı Kibriyâ
'Ömr ü iqbâliyle itsün câvidân

Nigar Hanım'ın bu şiirinden sonra gelen şiirin kime ait olduğu bilinmemektedir. *Rehyâb-ı Zafer* adındaki romanın da yazarı olduğu söylenen kişinin ismi belirtilmemektedir. Aynı şekilde kitabın üzerinde de isim geçmemekte, müellifi olarak "Bir Hanım" yazmaktadır. Şiirin gazetedeki takdimi şu şekildedir:

"Rehyâb-ı Ôafer nâm roman ââôibesî eïffetlü òanumefendi óaøretlerinin tebrîk-i cülûs meyâmin-me'nûs-ı óazret-i pâdişâhîyi mûtaøammın inşâd eyledikleri manôûme-i dilârâdır:"

Toska, bir makalesinde bu eseri ele almış ve özetle şu bilgileri vermiştir: Bu roman, Zafer Hanım'ın Aşk-ı Vatan'ından sonra Türkçede bir kadın yazar tarafından yayınlanmış ikinci roman olma özelliğini taşımaktadır. Tanzimat'la birlikte gazete ve dergilerde yer alan ilk kadın yazılarının genellikle bir rumuzla veya yazarın sadece baş harfleriyle yayımlanmış olması nedeniyle onların gerçekten bir kadın tarafından yazılıp yazılmadığı merak konusu olduysa da kapağında 'Maarif Nezaret-i celilesinin ruhsatıyla tab olunmuştur' ibaresinin yer aldığı bir eserin bir hanım tarafından yazılıp yazılmadığını sorgulamak yersiz olacaktır. Yazar, romanının ahlak ve adaba hizmet eden nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir. Eserin isminin zafere ulaşan, zafer yolunu bulan anlamında *Rehyâb-ı Zafer* olması konusyla ilgili değil yazarın kendinde yazma cesareti bulup bunu başarmasıyla ilgilidir. Romanın konusu Büyükdere, Tarabya, Yenimahalle, Beyoğlu ve Paris'te yaşayan Hristiyan toplumu içinde geçer. Metinde tek bir Müslüman adı geçmez. Eserin içinde geçen ifadelerden ve kahramanlarından da yola çıkarak, onun İstanbullu bir Rum kadın yazara ait olma ihtimalini söyleyebiliriz (2009: 126-129).

Adı bilinmeyen bu hanım şair de yine *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli ilk sayısında yayımlanan şiirinde Sultan Hamid'in cülûsunun o parlak gününün uğurlu, bereketli bir güneşle dünyayı nurani bir hale getirdiğini, tertemiz devrinin her anının mutluluk bayramı olduğunu, eğitimin kıymetini lutfuyla yücelttiğini, bu nedenle erkek kadın herkesin ilme çalıştığını ve onun devrinde her yerin bir darü'l-fünûn haline geldiğini belirtir ve tahtında daim olması duasıyla şiirini bitirir.

İki bentlik bir muhammes olan mezkur şiir şu şekildedir:

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1

Cülûs-ı Hâzret-i Sultân Hamîd'îñ rûz-ı rahşânî

Zükâ-yı meymenetle eyledi dünyâyı nûrânî

Zamân-ı pâkiniñ 'id-i meserret cümle âvânî

Lisânında cihânîñ dâ'imâ şu vird-i şükrânî

Ûudâ tahtında dâ'im eylesin Sultân Hamîd Hân'ı

2

Ma'ârif kadrini luft u keremle eyledi a'lâ

Anîñçün 'ilme çalışdı gerek erkek gerek üñsâ

Ki bir dârü'l-fünûn devrinde her bir menzil ü me'vâ

Lisânında cihânîñ dâ'imâ şu vird-i şükrânî

Ûudâ tahtında dâ'im eylesün Sultân Hamîd Hân'ı

Üçüncü şiir, hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız **N. Sabiha Hanım** imzalı altı bentlik bir murabbadır. Şiir her ne kadar 1., 4. ve 5. bentlerde olduğu üzere çapraz kafiyeli gibi görünse de diğer bentlerde bir kuralızsızlık hakimdir. Bu da şairin dikkatsizliği veya şiir kabiliyetindeki zayıflığı ile ilgili olabileceği gibi divan şiirinin kuralcı anlayışının şairler arasında önceki dönemlere nazaran azalmasının bir yansıması olarak da görülebilir.

Şaire şiirinde Abdülhamid'in Hakk'ın onlara bir ihsanı, onun bir merhamet güneşi olduğunu, hakkının ödenemeyeceğini, ilmin yüce kadrini onun devrinde öğrendiklerini, şanlı

bayram gibi cülûs gününde kuşların, çocukların ve bütün insanların mutlu olduğunu, kadınlar için neşrettiği bu gazeteyle iftihar ettiklerini, kadınların onun devrinde izzet, itibar bulduğunu ve dualar ettiklerini söyler. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli ilk sayısında yayımlanan bu şiir ve takdimi ve şu şekildedir:

N. Şabiha Hanımefendi imzâsıyla vürûd iden manzûme-i ra' nâdır ki gazetemize derciyle tezyîn-i şahîfe-i mefharet eyleriz:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1

Bir şehinşâh-ı cihânsiñ Hâk'dan ihsânsiñ bize
Biñ yaşa ey sevgili sultânımız ' Abdü'l-hamîd
Âfitâb-ı merhâmet bir luğf-ı Yezdânsiñ bize
Rûz-ı firûz-ı cülûsuñ olmada bir şanlı ' id

2

Gelmemiş gelmez nâzîriñ ey Hudâvend-i celîl
Olsun efzûn dâ'imâ iqbâl u şân u şevketiñ
Mevce-dâr olmağdadır her yerde nûr-ı tal' atîñ
Feyz-i ' umrân-perveriñ işbât-ı da' vâma delîl

3

Sen veliyy-i ni' met-i ' âlemsin ey fahr-i cihân
Eylemek mümkün mü ifâ haqq-ı nân u ni' metiñ
Zât-ı pâkiñ oldu bünyâd-ı metîni devletiñ
Eylesün Hâk zâtıñı tahtıñda dâim kâmrân

4

Pâdişâhım ' ilm ü taşşilin ' uluvv-i kâdrini
' Aşr-ı şâhâneñde öğrendik de olduğ kâm-kâr
Devr-i pür-feyziñde gördük biz o mâhıñ bedrini
Hâk seni etsin ilâ-yevmi'l-kıyâme pâydâr

5

Pür-meserretdir bugün eţfâl kuşlar pür-mesâr
Bu meserret cümle nâsı eyliyor mesrûr u şâd
Bâdî-i fahr u sürûr ol şâh-ı kerrûbî-şi'âr
Çok vakit tahtıñda dâim eylesin Rabbü'l-' ibâd

6

Nâm-ı nisvâna bugün etdi cerîde intişâr
Yâ nasıl nev'-i nisâ itmez bunuñla iftihâr
Biz ki bulduğ devr-i şâhânende izz u i' tibâr
Eyeriz da' vâtı işâl-i huzûr-ı Kirdgâr

Dördüncü şiir de yine hayatı hakkında bilgiye ulaşamadığımız şairlerden olan **K. Saide Hanım** adlı bir şaireye aittir. Son bendi aruz veznine uymamakta olan bu dört bentlik çapraz

kafiyeli murabada Saide Hanım; Abdülhamid'in cülûsundan dolayı kadınların duydukları mutluluğu dile getirmiş, sultanın onları türlü nimetlere ulaştırdığını, onun yüce namını kalplerine naksettiklerini, o padişahın lütfunun bir sonu olmadığını belirtir ve dualarla şiirine son verir. Saide Hanım'ın *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli ilk sayısındaki şiiri şu şekilde takdim edilmiş ve yayımlanmıştır;

Cülûs-ı meyâmin-me'nûs-ı cenâb-ı öilâfet-penâhîyi tebrîki müteøammın eiffetlü K. Saède Öanımefendi'nin tanøim eyledikleri manôûme-i laüfeditir:

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1

Qâbil olsa söylemek tıydığımız mes' adeti
Böyle bir günde ki âfâka meserret yağıyor
Yâd edip şevk ile bir hâmî-i pür-mefhareti
Dir idik: İşte cihân hiss-i meserret tıdıyor

2

Bizi bunca ni' ama lıfta sezâvâr itdi
Anı ' Oşmânlılara bahş ide Rabb-i Yezdân
Nâm-ı ' âlisini de qalbimize hakk itdi
Hâzret-i pâdişehiñ lıftına hiç yok pâyan

3

Ne diyüp ni' metiniñ şükrini îfâ idelim
Anıñ eltâf-ı hümâyûnuna mebhûtuz biz
Ne ile kendimizi pâyine elyaq görelim
Togrusı şân u kemâlâtına hayrânız biz

4

Yâ İlâhî sen o Sultân Hamîd-i Hân'ı
Ser-i İslâm'a mefhar kılarak çok günler
Eyle mesrûr cümleyi halka-i İslâmiyânı
Yerde gökde bu du' âya çünkü "âmîn" dirler

Kendisi hakkında yalnızca şiirinin takdiminde kullanılan eşi hakkındaki bilgi dışında bir bilgiye ulaşamadığımız **Saliha Suad Hanım** da şiirinde padişahın cülûsuyla âlemin feraha kavuştuğunu, onun gibi birinin dünyaya gelmediğini belirtir ve onun kötülüğünü isteyenlerin perişan olmasını dilerken padişaha da hayır dualarla şiirine son verir. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli ilk sayısında yayımlanan şiir iki bentlik bir murabbadır:

Trablusgarb mektûbî-i sâbıkı sa'âdetli Mehmed Sa'id Begefendi hâzretleriniñ harem-i 'âfileri 'işmetlü Şâliha Su'âd Hanımefendi'niñ manzûme-i mergûbeleridir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1

Cülûsuñla pâdişâhım oldu ' âlem ferağ-yâb¹
' Ömrüñü müzdâd itsün dâimâ Rabb-i Vehâb

¹ Aruz kalıbına uymamaktadır.

Devletünle şavvetünle biñ yaşa şevket-meâb
Gelmedi zâtîñ gibi dünyâya bir ‘âlî-cenâb

2

Dâimâ bed-ḥ`âhuñî âh[1] perîşân eylesün
Şânuñî iclâlüñî mevlâ firâvân eylesün
Tâ ebed şân-ı cülûsun nûr-efşân eylesün
Gelmedi zâtîñ gibi dünyâya bir ‘âlî-cenâb

Tal'at Hanım hakkında şiirin takdiminde verilen babası Hüsnü Bey olduğu ve Mekteb-i Osmanî'den mezun olduğu dışında bir bilgiye sahip değiliz. Tal'at Hanım da *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 19 Ağustos 1311 tarihli bu ilk sayısında şiirinde Abdülhamid'i Nuşirevan'a benzeterek adalet ve şefkatini över, ilim ve maarife gösterdiği çabalara vurgu yapar ve sayesinde kadın ve erkeklerin cahil kalmadığını söyler. Ayrıca padişahın vasıflarını tarif etmekte kalemin de lisanın da aciz kalacağını belirtir ve dualarla şiirini bitirir;

Hazîne-i celîle-i mâliye a'şâr idâresi hulefâsından Hüsnü Begefendi'nin kerîmeleri Mekteb-i 'Osmânî'den muhrec Tal'at Hanım'ın irsâl eyledikleri manzûmedir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Bizlere Haḫ itdi iḫsân bir şehinşâh-ı zamân
Ĝarḫ-ı nûr-ı mes'adet oldı bütün 'Osmâniyân

Böyle bir şâh-ı mu'azzam kâinât görmüş degil
'Adl ü şefkatde anıñ ka' bındadır Nûşirevân

Şarf-ı himmet eylediñ 'ilm ü ma'ârif uğrına
Sâye-i luḫfuñda câhil ḫalmadı merd ü zenân

Pâdişâhım bi't-temâm evşâfiñi ta'rifde
'Aczini izhâr iderler hem ḫalem hem de lisân

Yâ İlâhî kâm-yâb it ḫazret-i sultânımı
Şevketiñle şavvetiñle biñ yaşa şâh-ı cihân

Yine aynı sayıdaki diğer bir **Tal'at Hanım** da Kız Öğretmen Okulu öğrencilerindedir. O da şiirinde padişahın cülûsuyla Osmanlıların mutlu olduğunu, padişahın yeryüzünü nura boğduğunu, onun gibi bir cihangirin daha önce gelmediğini belirtir ve dualarla şiirine son verir. Gazetede şiirleri yayımlanan başka şairlerde de rastladığımız üzere Tal'at Hanım'da da şiirin 1. bent 2. mısrandaki gibi bazı aruz hataları göze çarpmaktadır. Kafiyeleşimi de alışık olmadığımız bir tarzda olan üç bentlik murabba şu şekildedir;

Dârü'l-mu'allimât müdâvimelerinden Tal'at Hanım'ın manzûme-i maşşûsasıdır:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

İdrâkiyle pür-sürûr oldu bütün 'Osmâniyân
Bu yevm-i mes'ûduñ ki cülûs itdi şâh-ı cihân
Gelmedi zât-ı hümâyûnun gibi gîtî-sitân
Sâye-i luţfuñda idelim nice biñ şehr-âyîn

2

Tal'at-ı neyyiriñle müstenîr oldu cihân
Vaşfiñi gördükçe 'âlem tebrîke olur şitâbân
Şevketiñle biñ yaşa ey şâh-ı cihâniyân
Sâye-i luţfuñda idelim nice biñ şehr-âyîn

3

Tal'atîñla nûra ğarķ oldu bugün rûy-ı zemîn
Rabb-i 'izzet dâim itsün 'ömrin ey şevket-ķarîn
Şevketiñle biñ yaşa sen ey emîrû'l-mü'minîn
Sâye-i luţfuñda idelim nice biñ şehr-âyîn

Hanımlara Mahsus Gazete'nin 31 Ağustos 1311 tarihli 4. sayısında, ismini vermeyen sadece isminin baş harflerini kullanan bir hanım şairin şiirine de yer verilmiştir. Bu şairin nerede oturduğunu yine manzumenin sonuna eklediği "Kanlıca'dan" ifadesinden anlıyoruz. Şiir, her bendi kendi içinde kafiyeli olmak üzere 6 bentten oluşan bir murabbadır. Padişahın cülûsundan doğrudan bahsetmemesi yönüyle tam bir cülûsiyye özelliği göstermeyen şiiri, Abdülhamid ve onun yaptıklarıyla ilgili olması nedeniyle buraya alıyoruz;

Bintü'l-Fâ'ik F. R. T. Hanım Efendi'niñ manzûme-i edebiyâneleridir:

Me'ûlü Fâ'ilâtün

1

Ey ma'rifet-perestân
Ey şâhibât-ı 'irfân
Ey vâķıfât-ı âdâb
Ey fâzilât-ı nisvân

2

Şükr itmeli Hudâ'ya
Ol Rabb-i Kibriyâ'ya
Geldik bu 'aşr içinde
Bir ma'rifet-serâya

3

Ġâyet hakîm ü 'ârif
Bir şâh-ı pür-ma'ârif
Şaldı furûķa sâye
Bi'l-luţfi ve'l-'avâţif

4

Ol merhâmetli sulţân
İdrâk buyurdu der-ân
Kılmağ revâ mı nâ-dân?
Hiç zâkiyât-ı nisvân

5

Mektebler açdı der-hâl
Himmatler itdi ibzâl
Nisvân için açıldı
Bir devr-i feyz ü iğbâl

6

Ġâyetle müftehirdir
Nisvâna münhaşırır
Bağ çıkdı bir cerîde
Âşâra muntazırır

19 Ağustos 1313 tarihli 126. sayıda, gazetenin yayın tarihi Abdülhamid'in cülûs yıldönümüne gelmesi sebebiyle "Cülûs-ı hümayûn-ı óaøret-i şehriyârîyi tebrîken baèø-ı óanım efendiler ùarafından irsâl olunan manôûmelerdir:" denilerek kadın şairlerin cülûsiyyelerine yer verilmiştir. Genelinin hayatları hakkında malumat bulunmayan bu şairlerin şiirleri şu şekildedir;

"Erzurum defterdârı merhûm Emîn Beg zevcesi: Nâdire" imzasıyla çıkan şiirde şair, Abdülhamid'e kulluğu bir devlet görmekte ve kadınların onun cülûsunu tebrik ettiğini belirtmektedir. Padişaha dualar ve onun kötülüğünü isteyenlere beddualarla geçen şiir şu şekildedir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün
Pâdişâhım zâtıña kulluğ bize devlet iken
Bezî-i elîfîñ da oldı başka bir devlet bize

‘Arz-ı tebrîk eyliyor nisvân hâl işte bu gün
Yevm-i pür-sûd-ı cülûsuñ ki ‘azım ni‘ met bize

Ber-çarâr itsün Hudâ tahtıñda tâ rûz-ı kıyâm
Varlığındır bî-riyâ sâ mân ile şervet bize

Qahr u tedmîr eylesün bed-ğâhıñı Rabb-i Celîl
Bu du‘â-yı hayrî tezkîr eylemek rif‘ at bize

Biñ yaşa ‘Oşmâniyânıñ mefhari ‘Abdülhamîd
Nâm-ı ‘âlû'l-‘âliñ oldı bâ‘ iş-i ‘izzet bize

"Yaşar binti Qadri" imzasıyla şiirini yayımlayan şair **Yaşar Nezihe Bükülmez**'dir. 1882'de,

İstanbul'da Kırım muhaciri bir ailede dünyaya gelmiştir. Annesi altı yaşında iken vefat etmiş, içki müptelası babası tarafından kötü muameleye maruz kalmıştır. Okumak istediye de babasının müsaade etmemesi nedeniyle ancak bir sene okula devam edebilmiştir, başka da bir eğitim hayatı olmamıştır. 1898'de evlenmiş ancak geçinemeyip ayrılmış ve ikinci evliliğini yapmış, bunda da ihanete uğramıştır. İlk şiirlerini *Malumat* gazetesinde Mazlume, Mahmure, Mehcure imzalarıyla yayınlamıştır. *Bir Deste Menekşe* ve *Feryâdlarım* isimli iki şiir kitabı basılmıştır. Üçüncü evliliğini edebiyat çevreleriyle ilgili biri olan Yusuf Niyazi Bey'le yapmıştır. Vedad, Sedad ve Suad isimlerinde üç oğlu vardır. Hayatı maddi sıkıntılarla geçmiştir. Çeşitli dergilerde şiirleri yayınlanmış, sosyalist bir dergi olan *Aydınlık*'ın yazarları arasında olmasından dolayı 1925'te kısa süreli bir tutuklama geçirmiştir. 1928'den sonra dergilerde pek görünmemiş ancak 1934-1954 yılları arasında '*Kadın*' gazetesinde şiirleri çıkmıştır. 1971 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. (Cunbur 2011, 338)

Yaşar Hanım bu şiirinde, padişahın cülûs ettiği gün nedeniyle halkın mutluluğundan, onun devrinde gamlı hiç kimsenin bulunmadığından, onun lütfunun baştanbaşa bütün cihana yayıldığından bahseder. Güneş, ay ve yıldız gökte, Müslümanlar da yeryüzünde birbirini tebrik eder ve gökyüzü yeryüzüne gıpta eder. Osmanlılar onun adaletiyle yeni bir ruh bulmuştur, lütfunun gölgesinde her gün bir bayram günüdür, Akdeniz onun lütuf ve ihsanının yanında bir damla gibidir şeklindeki ifadelerden sonra Yaşar Hanım şiirini sultana dua ile tamamlar. Şiir dört bentlik bir mütekerrir müseddestir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1

Tahta câlis olduğün gündür bugün ey şehr-yâr
Berç urur her bendeñiñ rûyunda âşâr-ı mesâr
Yoğdur aşlâ 'aşr-ı şâhâneñde hiçbir gam-güsâr
Ser-te-ser halk-ı cihâna oldu luţfuñ âşikâr
Ber-çarâr ol taht-ı 'Osmânîde her ân ber-çarâr
Kâmkâriz sâye-i luţfuñda her dem kâmkâr

2

Ğıbta eyler şübhesiz rûy-ı zemîne âsmân
Necm ü mâh u şems-i tâbân hem semâda kudsiyân
Yeryüzünde birbirin tebrîk ider İslâmiyân
Kâmrân itdiñ bizi sen haşre dek ol kâmrân
Ber-çarâr ol taht-ı 'Osmânîde her ân ber-çarâr
Kâmkâriz sâye-i luţfuñda her dem kâmkâr

3

Buldı hep 'Osmâniyân 'adliñle bir rûh-ı cedîd
Sâye-i luţfuñda her bir günümüz bir rûz-ı 'îd
Luţf u ihsânıñ yanında kaçredir baħr-i sefid
Pâyidâr olduğça dünyâ şevketiñ olsun medîd
Ber-çarâr ol taht-ı 'Osmânîde her ân ber-çarâr
Kâmkâriz sâye-i luţfuñda her dem kâmkâr

4

Menba' -1 cûd u sehâsîñ menba' -1 cûd u sehâ
 Gelmiyor ta' dâda nâ' im itdigiñ luţf u ' aţâ
 Cümle ' âlem buldı devriñde kemâl-i i' tilâ
 Ben  uluñ vird-i zebânı böyledir Őub  u mesâ
 Ber- arâr ol taht-1 ' Osmânide her ân ber- arâr
 Kâmkâruz sâye-i luţfuñda her dem kâmkâr

Emîne Ni' met imzasıyla yayınlanan Şiirde de Şair Abdülhamid'in adaletinden, herkesin ondan memnun olduğundan, her tarafta sayısız okul ve cami yaptığından ve bu sayede herkesin ilim ve fenden nasiplendiğinden, fakirlere ihsanından bahseder ve Şiirini dualarla bitirir:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün
 Millet-i ' Osmâniyâna eyledikte Kirdgâr
 Hâzret-i ' Abdülhamid'i tâc-dâr-ı kâmkâr

Nâm-ı ' adli kâ' inâta itdi der-hâl intişâr
 Herkesiñ g nli gülüp oldu meserret âşikâr

İŞte bu yevm-i m bârekde Şeh-i ' âli-teb r
 Taht-1 ' âli-baht-1 ' Osmâniye oldu Şu' le-b r

Böyle bir r z-ı meyâmin-i tir niñ p r-mes r
 Devrini idr k idenler eylemez mi ifti  r

Her tarafta yaptığı mekteb mes cid bi-Ő m r
 Őimdi artık oldu herkes ' ilm   fende behre-d r

A' cez   ef ar ' ib da himmeti i s ni var
 K ' in ta gelmemiŐdir böyle ' âli Şehr-y r

'  cize Ni' met ider artık du' aya ictis r
  unki yokdur z tını tavŐife ide i tid r

T -be-r z-ı ma Őer itsün hâzret-i Perverd-g r
 ' Adl   in'  miyla z tın tahtına z net-nişâr

Son Şiir, gazetenin 19 AĞustos 1315 tarihli 226. sayısında yayınlanan "H mideye köyünde: **F tma Fevziye**" imzasını taşıyan ve "Tebr k-i Cülûs-ı H m y n-ı Mek rim-maur n" başlıklı Őiirdir. Bu Şiirde de Şair adaletli bir padişah olan Abdülhamid'in cülûsuyla âleme ışık sa tığından, mutluluğun her tarafta görünür olduğundan, mektepler a tığından, onun adaleti sayesinde devletin nizam bulduğundan, cihan halkının onun lütufları sayesinde rahat

olduğundan bahseder ve güneş ile ay yeryüzünü aydınlattıkça Hakk'ın da onu ihtişamıyla tahtında devam ettirmesi duasıyla üç bentlik bir murabba olan şiir son bulur:

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1

Pâdişâh-ı dâd-güster hâzret-i ' Abdülhamîd
Oldı hengâm-ı cülûsuñ ' âleme pertev-nişâr
Her cihetde oldı âşâr-ı beşâset âşikâr
Birbirin tebrîk ider ' Oşmânlılar mânend-i ' id

2

Mülk-i şâhâneñde itdiñ dürlü mektebler güşâd
Mâh-ı tâbân-ı hüner virmekte ' aşrında ziyâ
Şevket ü şânıñ mezîd itsün cenâb-ı Kibriyâ
Dem-be-dem itmekdesiñ rûh-ı Resûlullâh'ı şâd

3

Sâye-i ' adliñde buldı mülk ü devlet intizâm
Sâye-i lutfuñda râhat oldı hep halk-ı cihân
Arzı tenvîr eyledikce mihr ü mâh-ı nûr-feşân
Hâk seni tahtıñda dâ'im eylesün bâ-ihtisâm

SONUÇ

Osmanlı tahtında 33 sene kalan Sultan II. Abdülhamid yıkılmakta olan bir imparatorluğun en sıkıntılı denilebilecek zamanlarında hüküm sürmüş, döneminde ve sonrasında hakkında çokça tartışılmış ve ismi üzerinden ayrışmalara, gruplaşmalara gidilmiş bir padişah'tır. Devlet her ne kadar çeşitli istikrarsızlıklarla boğuşsa da Abdülhamid birçok kültürel ve eğitimle ilgili açılımlar, yenilikler, çalışmalar yapmıştır. Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise Mektebi, Hendese-i Mülkiye, Darü'l-Muallimin-i Aliyye, Maliye Mektebi, Darülfünun gibi okulların yanı sıra Müze-yi Hümayun, Askerî Müze, Bayezid Kütüphanesi Umumiyesi, Yıldız Arşivi ve Kütüphanesi gibi kurumları da açmış ve kütüphanelerdeki eserlerin ilk kataloglarını da yine o hazırlamıştır.

Abdülhamid, dönemindeki matbuat hayatıyla yakından ilgilenmiş, her ne kadar akıllarda sansürle kalsa da birçok yayını, yazarı ve şairi desteklemiştir. Sansür meselesiyle ilgili durumu dönemin şartlarıyla değerlendirmek gerektiği, Batı'da da aynı derece hatta daha fazlası uygulamaların bulunduğu, Abdülhamid'in bu konuyla ilgili herhangi bir yasa veya nizamname yayınlamadığı, yıkıcı ve ayrılıkçı yayınlar için elbette tedbir alınacağı gibi konular üzerinde durduk. Bahsedilen dönemde yayınlarda ciddi sayıda bir artış olmuş özellikle gazeteler ve gazetecilik alanında canlılık yaşanmıştır.

Bu dönemde çıkan gazetelerden biri de *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir. *Hanımlara Mahsus Gazete*, 1895-1908 yılları arasında 13 sene boyunca aralıksız bir yayın hayatı sürdürerek en uzun süreli yayın yapan kadın gazetesi olmuştur. Gazetede Nigar Hanım, Fatma Aliye, Emine Semiye, Fatma Fahrünnisa, Yaşar Nezihe, Rânâ Binti Saffet, Leyla Hanım ve Makbule Leman gibi döneminin birçok aydın ismi yazmıştır. Çıktığı dönemde yurtdışı dâhil oldukça ilgi gören gazete II. Meşrutiyet sonrası yayın hayatına son vermiştir.

Hanımlara Mahsus Gazete, kadınları ilgilendiren hemen her konuyu işlemenin yanında II.

Abdülhamid ile ilgili de oldukça hassas bir yayın hayatı izlemiştir. Sultanın cülûs yıldönümüne denk gelen sayılarda gazetenin ilk sayfasında Osmanlı armasını kullanmışlar ve içerisinde de padişaha kadın şairler tarafından yazılan cülûsiyyeleri yayınlamışlardır.

Cülûsiyyelerde kadınlar Abdülhamid dönemindeki memnuniyetlerini dile getirmişler, ona tahtında payidar olması için dualar etmişler, onun kötülüğünü isteyenlerin kötülüğünü istemişlerdir. Özellikle hemen her şiirde padişahın adaleti, merhameti ve ilme, irfana verdiği değer vurgulanmıştır. Padişahın açtığı okullar, kızların onun sayesinde okuması hatta kadınların onun sayesinde yazdığı üzerinde durulmuştur. Aciz ve fakirlere yardım ettiği, bütün Osmanlı milletinin onun devrinde rahat ettiği de işlenen konular arasındadır. Gazete bu cülûsiyyelerle yüzyıllarca süren bir geleneği devam ettirmiş bunun karşısında da padişahın ilgi görmüştür.

SUMMARY

Literature is directly related to life. Poets with statesmen, statesmen have established relations with poets. In fact, both sides have benefited in this relationship. Managers have made their work more comfortable and reminded their names in a good way. Poets have served this purpose in a sense throughout history. In this study, the poets written for Abdulhamid II, one of the last sultans of the Ottoman Empire, were discussed. However, poems written by women poets have not been studied by every poet.

Abdulhamid II is one of the most important sultans of the Ottoman Empire. He served in the demise of the Ottoman Empire and fought to keep the state alive. The name has been mentioned in this process with some press bans. According to some researchers this is natural. Because the publications banned in this process are divisive publications and publications that insult the sultan. Abdulhamid II also supported many publications and artists. Also made many innovations and reforms in state administration.

In the last period of the Ottoman Empire, women poets have found themselves in the *Hanımlara Mahsus Gazete*. This newspaper is the longest-running women's newspaper in Ottoman. Published from 1895 to 1908 and the second post-constitutional period put an end to the newspaper. Many important names such as Fatma Aliye, Emine Semiye, Yasar Nezihe, Fatma Fahrunnisa, Gülistan Ismet and Nigar Hanim are written in this newspaper. Poems written by women poets for Abdulhamid II were published on certain dates of the newspaper. These poems written for congratulations to the sultan are given the name culusiyye.

In poems written for Abdulhamid II, female poets mentioned he is a fair, just and merciful sultan. He has attached great importance to science, schools have opened. Young girls have been educated through her and the level of culture has increased. He helped the needy and poor, and the community was comfortable with him. They prayed for Abdulhamid in all of the poems and said that they were happy to live in his time. Hundreds of years of tradition continued with these poems.

KAYNAKÇA

- CUNBUR, Müjgân (2011), *Osmânî Dönemi Türk Kadın Şâirleri*, Ankara: Türk Kadınları Kültür Derneği Genel Merkezi Yayını.
- DOĞAN, Hasan (2018), *Döneminin Şâirlerinin Kaleminden Sultan İkinci Abdülhamid'e Medhiyeler*, İstanbul: Şamil Yayınevi.
- GECE, İmren (2014), *Hanımlara Mahsus Gazete'de Edebi Faaliyet*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLMEZ, Mevlüt (2013), *2. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Basımının Dili*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜRBÜZ, Hale (2001), *Hanımlara Mahsûs Gazete*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÜÇÜK, Cevdet (1988), "Abdülhamid II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. s. 216-224.
- MENGİ, Mine (2012), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- OKAY, Orhan (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1993), "Cülûs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. s. 108-114.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2013), *Babil'le Ebabel*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÖZTÜRK, Zehra (2016), "Hanımlara Mahsus Gazete", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt Ek:1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. s. 533-535.
- TOSKA, Zehra (2009), "Bilinmeyen İlk Kadın Romanlarından Biri: Rehyâb-ı Zafer", *Kültür, Osmanlı'da Kadın Özel Sayısı*, Sayı 16 (Güz 2009), s. 126-129.